UOT 78
https://doi.org/10.59849/2311-8482.2024.2.253

ESMİRA HEYDƏROVA MEHMANOVNA*

RAUF HACIYEVİN FORTEPİANO ÜÇÜN "UŞAQ PYESLƏRİ" SİLSİLƏSİNİN TƏDRİSDƏ TƏTBİQİ METODİKASI

Təqdim olunan məqalədə Rauf Hacıyevin "Uşaq pyesləri" silsiləsinin onun yaradıcılığında əhəmiyyətindən və pyes janrının xüsusiyyətlərindən bəhs olunur. Məqalədə R.Hacıyevin fortepiano pyesləri geniş şəkildə təhlil olunur. Həmçinin, pianoçudan tələb olunan texniki və melodik elementlər göstərilir.

Açar sözlər: bəstəkar, fortepiano, faktura, liqa, stakkato, temp,uşaq pyesləri, ostinato, repriza

Giriş

Azərbaycanın musiqi mədəniyyətində özünəməxsus yer tutan, müxtəlif janrlarda çox sayda qiymətli əsərlər yaradan, Üzeyir bəy Hacıbəylinin ötən əsrin əvvəllərində təməlini qoyduğu bəstəkarlıq məktəbində yetişən görkəmli musiqişünas, bəstəkar və dövlət xadimi Rauf Hacıyevin yaradıcılığı ictimaiyyət tərəfindən həmişə maraqla qarşılanmışdır. Simfoniya, oratoriya va kantatalar yazan bəstəkara uğurlu səhnə təcəssümü tapmış operettalar xüsusilə geniş şöhrət qazandırmışdır.

Əsas təhlil

Rauf Hacıyevin milli motivlərlə müasir üslubun vəhdətində yaratdığı vətənpərvər ruhlu lirik mahnıları məşhur ifaçıların repertuarına daxil olmuş və Azərbaycan mahnı janrının inkişafında əhəmiyyətli rol oynamışdır.Onun sənətinin yüksək bədii keyfiyyətləri həmçinin, kinofilmlər və teatr tamaşaları üçün bəstələdiyi musiqi lövhələrində də aydın təzahürünü tapmışdır. Rauf Hacıyevin yazdığı əsərlər insanları valeh etmiş, müasirlərinin daim diqqət mərkəzində olmuşdur. O, respublikanın mədəni həyatında yaxından iştirak etmiş və səmərəli ictimai fəaliyyəti ilə də tanınmışdır.

R.Hacıyev illərlə müxtəlif vəzifələrdə çalışmışdır. O 1971-ci ildən işləmək üçün Əlcəzairə təhkim olunur. Onun səhnəyə olan marağı Əlcəzairdə dram teatrının açılmasına gətirib çıxarır. O, Əlcəzairdə ilk dəfə səhnə musiqisinin özülünü qoyan bəstəkar olur. Dram teatrı üçün ilk baletini yazır.

"Üç inqilab" adlanan balet Əlcəzairdən bəhs edən hadisələri özündə əks etdirir. Bundan sonra "Alov" və "Üçüncü hürriyyət" baletlərini yazır. Rauf Hacıyev 1971-ci ildə Mədəniyyət Nazirliyinin göndərişi ilə Əlcəzairdə mədəniyyət qrupuna rəhbərlik edib və keçirdiyi 8 il təbii ki, hədər getməmişdir. Bəstəkar bu ölkənin musiqisi ilə, ənənələri ilə, ritmləri ilə ilhamlanmış və bunu yaratdığı əsərlərdə əks etdirmişdir. Bu ölkənin musiqisinin təsiri ilə "Əlcəzair melodiyaları", "6 pyes" və "Əlcəzair dəftərləri" əsərlərini bəstələyir.Bu Əlcəzair pyesləri haqqında danışarkən, bəstəkara dərin minnətdarlıq bildirməliyiq. Çünki o, bizi Əlcəzair kimi qeyri-adi ekzotik dünya ilə tanış etdi, onların musiqisini, harmoniyasını, ritmlərini bizə tanıtdırdı.

Gəlin Əlcəzair dəftərlərindən parçalardakı pianistik xüsusiyyətlər üzərində dayanaq. Təmiz diapazonda, musiqi inkişafında və ya interval nisbətində hər hansı bir mürəkkəblikdən danışmağa ehtiyac yoxdur, çünki belə bir hal yoxdur. Rauf bəy bu ölkənin musiqisini bizə tanıtdırır.

Artiq birinci pyesdə, bəstəkar bizi ekzotik dünya ilə tanış edir. Pyes Presto tempindədir, amma ilk növbədə tempdən danışanda əsərin xarakteri, aydınlığı, konkretliyi, sol əldəki ritmin elastikliyi bizi dərhal toplayır və bununla da Əlcəzair dünyası ilə tanış edir. Bu pyesin ifasında sağ əlin sinkopalı ritminə diqqət yetirməliyik. Sol əl hər zaman aydınlıq və spesifikliyi qoruyacaq ki, ifaçi ritmini, nəbzini itirməsin. Və o dəyişikliyi sağ əldə verir:
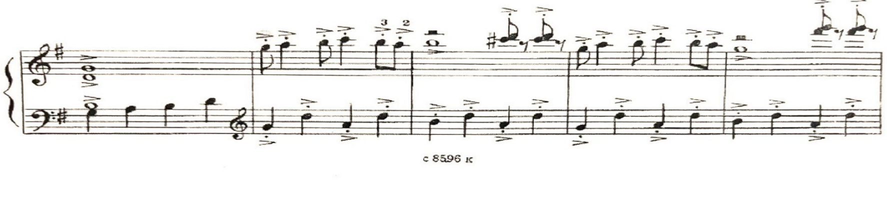
İkinci pyes tamamilə fərqli bir xarakterdə, sakit, Andante-nin göstərdiyi orta sürətlə, yavaş-yavaş, addımlayaraq ifanı tələb edir. Melodiya yavaş-yavaş inkişaf edir, yenə cərəyanlar kiçik bir interval diapazonundadır (bir oktavadan çox deyil). Sol əl əsas səsin sadəliyinə əsaslanır, burada unison, yüksəliş, enən bir hərəkət var. Buna görə də aydın vuruşlara, müəllifin özünün qeyd etdiyi və yazdığı bütün nüanslara riayət etmək, onlardan yayınmamaq, fikri itirməmək çox vacibdir.
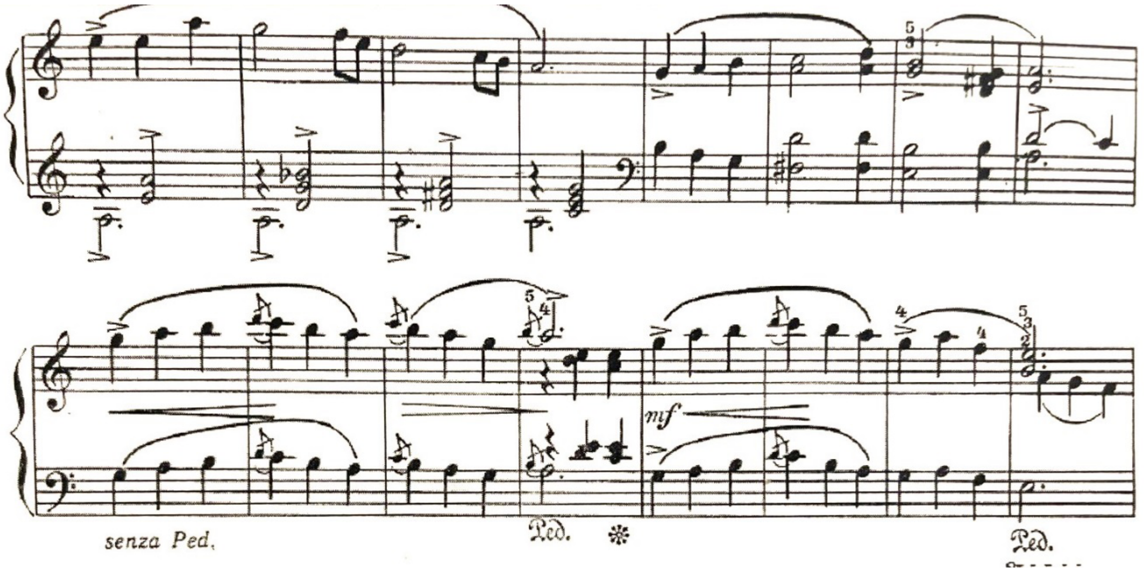
Üçüncü pyes yenə təzadlı şəkildə təqdim edilir. Biz burada ritmin elastikliyini, aydınlığını eşidirik. İlk 7 xanədə hər iki əlimizlə ifa edirik, lakin sağ əldə repetisiya və əlbəttə ki, sinkopalardan istifadə olunur. Bu musiqiyə qırıq ritm xasdır, gələcəkdə unison, enən, yüksələn hərəkətlər var, lakin hər şey düzgün saydan aslıdır. Nə qədər qəribə səslənsə də, peşəkar ifadan danışarkən düzgün say çərçivəsindən kənara çıxmamaq lazımdır, hətta ehtiyac olarsa, nəsə əlavə etmək istəsək (ritondante, ritenuto), müəlif özü bunu göstərir. Diqqət etsəniz, sadə harmoniya, sadə intervallar müşahidə edəcəyik.
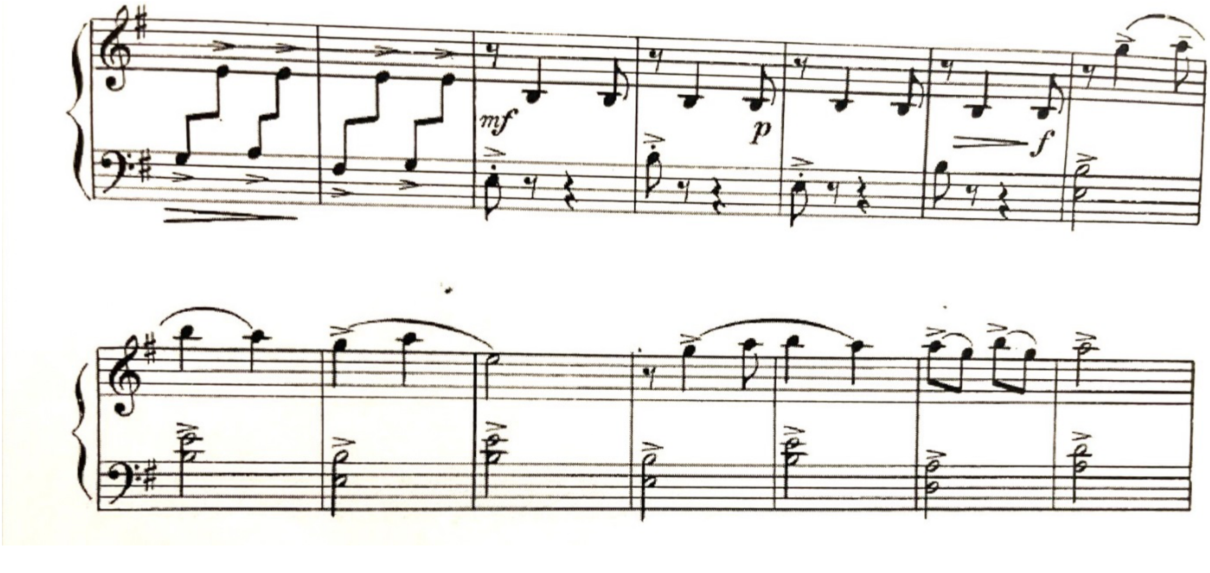
Ümumiyyətlə, bu altı pyesi dinləmək maraqlı olsun deyə bəstəkar təzadlılıq üzərində qurub (istisna dördüncü va beşinci pyeslərdir). Əgər o, birinci pyesdə obraz qoyulursa, üçüncü pyesdə Presto tempi olur, beşinci pyesdə isə o, sakitləşir, daha ahəngdar olur ki, bu da silsilənin başlığına uyğun gəlir.

Dördüncü pyes Cantabile tempindədir. Tam olaraq mahnı kimi səslənən şıltaq, sakit təbiətlidir. Pianoçu üçün heç bir çətinlik yoxdur (sırf texniki, emosional deyil pyes deyildir). Bu pyesi emosional olaraq yerinə yetirmək çətindir, çünki biz həddən artıq yüklənməyə imkan verə bilmərik və bu da

çətinlik yaradır. İfaçının ritenuto, kresendo və rubatodan çox istifadə etmək imkanı yoxdur, lakin eyni zamanda onu melodik şəkildə ifa etməlidir.

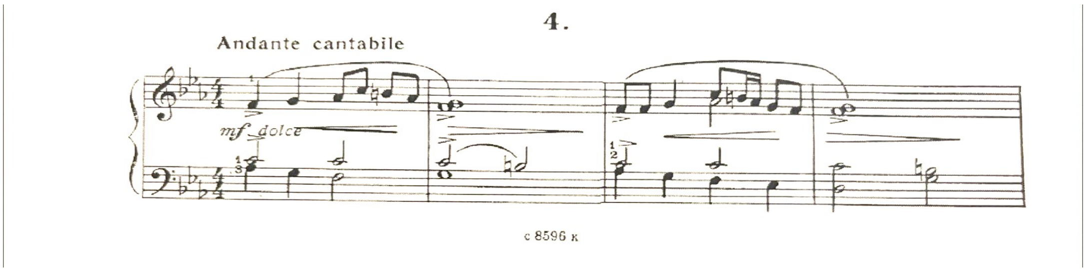

Beşinci pyes çox maraqlıdır. Bu pyesin ifası zamanı sol ələ diqqət yetirməlisiniz. O, bir notdan ibarətdir, ona əsaslanır və yalnız sonra akkorda çevrilir. Bu pyes də ən sadə, şıltaq olmayan melodiyaya malikdir. Buna baxmayaraq, ifaçı müəllifin təqdim etmək istədiyini düzgün ifa etməyi və melodik şəkildə çatdırmağı bacarmalıdır. Pianoçular üçün sırf texniki çətinliklər yoxdur. Əsərdə qeyd olunan aksentlərə ifaçi diqqət yetirməlidir.
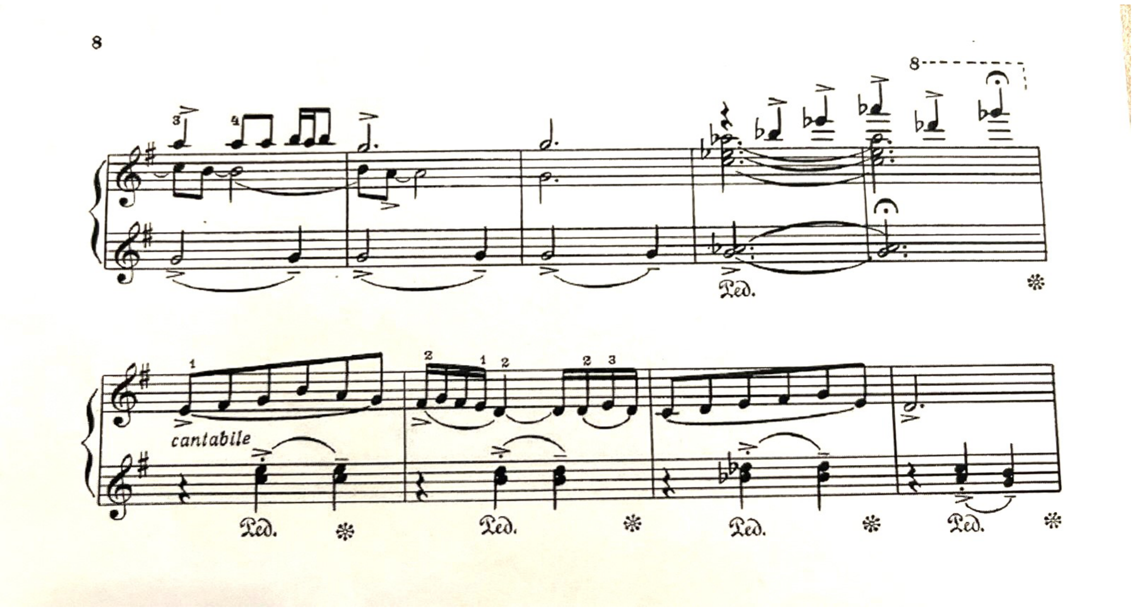
Altıncı parça Andantino tempindədir. Pyesin melodiyası sağ əldə keçir. Pianoçudan incəlik tələb edən bir pyesdir, çünki çox melodikdir. Sol əldə səslənən akkordlara xüsusi əhəmiyyət verməliyik (bəstəkar beş səsli akkordlardan istifadə etmişdir). Bu akkordlar çox zəruridir, vacib əhəmiyyət daşıyır. Pedalizasiyaya diqqət yetirməliyik, çünki akkordlar təmiz və aydın səslənməlidir. Pyesin dinamik işarələri f ahəngində başlayır və pp üzərində bitir.
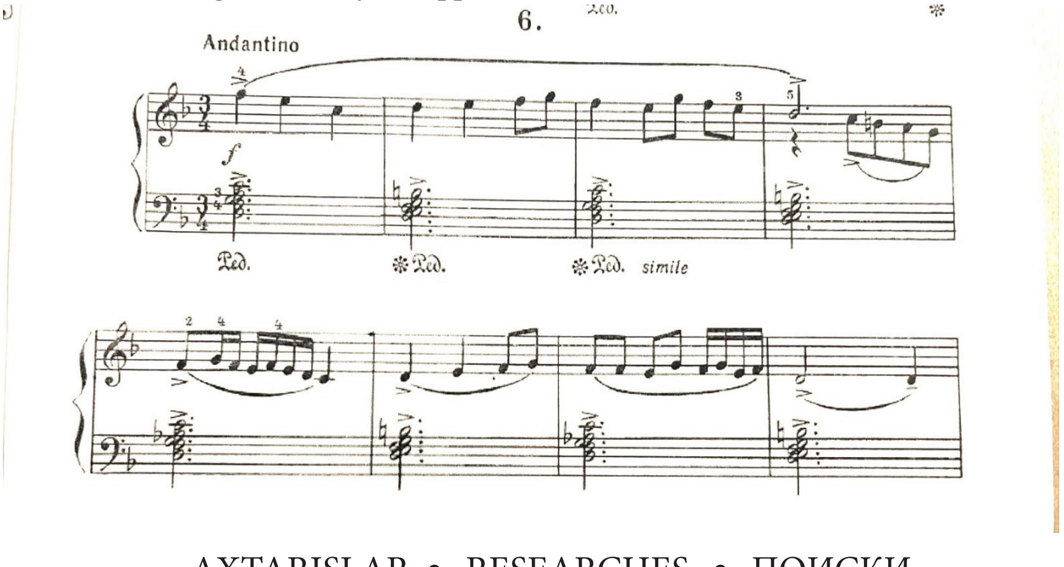
N°1. Əlcəzair rəqsi. Müəyyən tempi götürərək bütün əsər boyu akkordları eşitməli, onların xəttinə əməl etməli, ahəng dəyişikliyini izləməliyik. Hər yarımton aydın və dəqiq səslənməlidir. Bu həm sol, həm də sağ ələ aiddir. Burada aplikatura böyük əhəmiyyət kəsb edir: onun əlbəttə ki, rahat olması vacibdir. Nəbzini itirməmək, rəqs hərəkətinin təbiətini qorumaq mühümdür. İki səsi eşitmək vacibdir: yuxarı səs və əlbəttə akkordları.
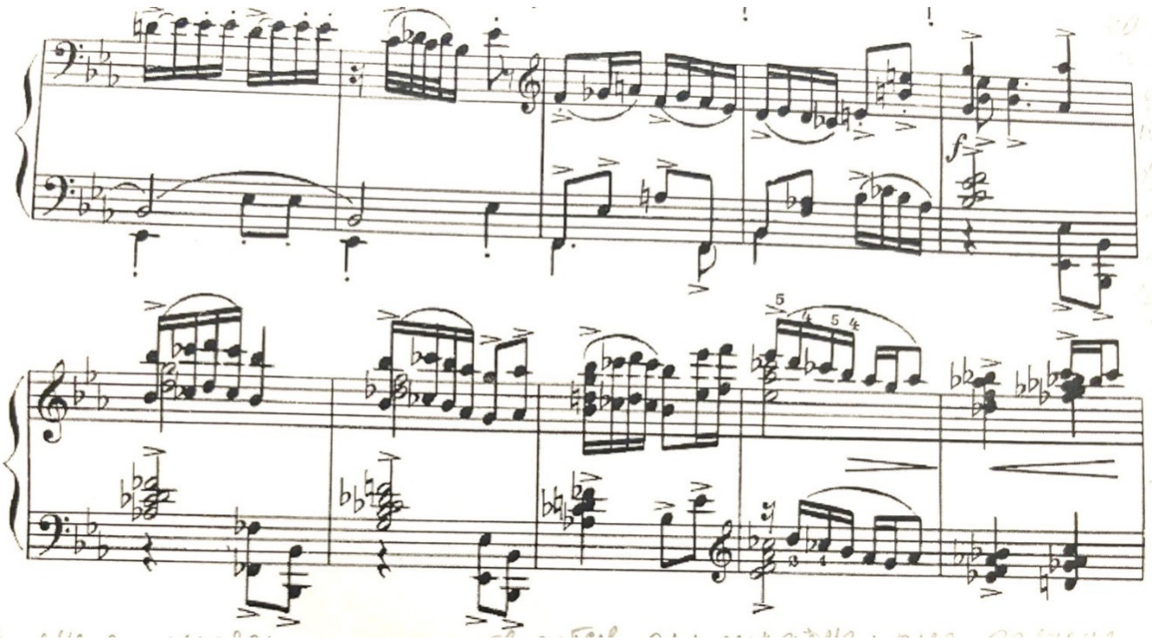
No2. Hekayə. İkinci nömrə ilə bağlı qeyri-adi cəhət odur ki, hekayə xarakteri əsasən sürətli olmur, orta ölçülü, mülayim olmalıdır. Burada isə müəllif bizi Allegro tempinə dəvət edir. Allegro təkcə tempdə deyil, həm də hər şeydən əvvəl əsərin xarakterinə aiddir. Giriş sanki unison gedir, amma akkordları nəzər almaq lazımdır. Üçüncü xanədən (4-cü xanədən) başlayaraq akkordların tərkibinə diqqətlə baxmalıyıq.

Biz pianoçular ilk növbədə sekundaları eşitməliyik, onlar burada böyük rol oynayırlar. Sonra bir genişlənmə baş verir və orada ilkin temp səslənir. Mövzu 6/8 tempdə səslənir, bunların Əlcəzair melodiyaları olduğunu və onların rəqs xarakterini unutmamalıyıq. Əsərin tempi birinci nömrəni necə tempdə səslənməsindən asılı olacaq.
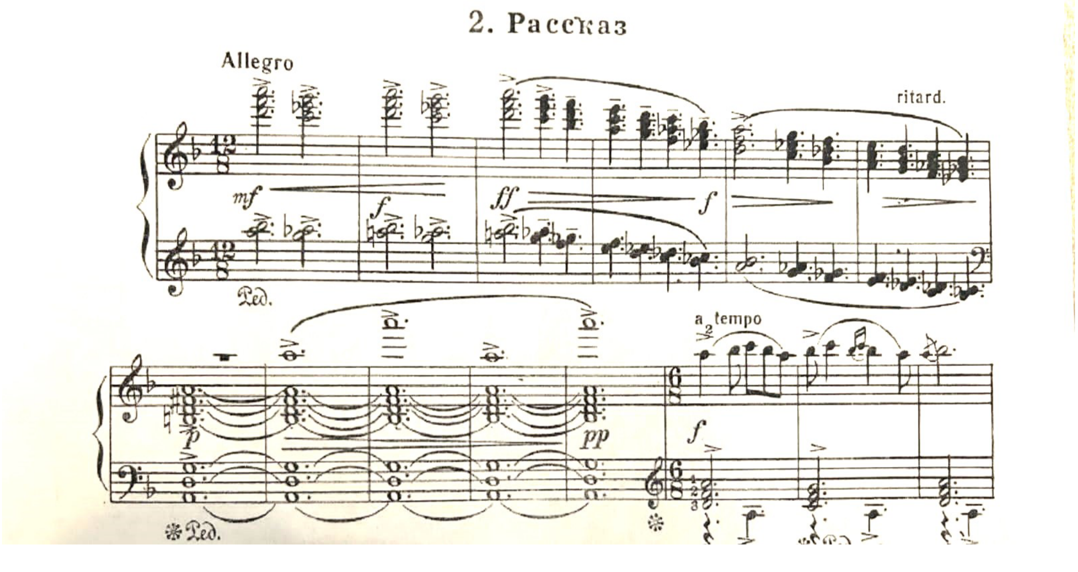
Əsər sakit, elegik təbiətli, rəqs xarakterlidir. Ritm 6/8 səslənir, şərq xalqları üçün ənənəvidir. Xüsusi diqqət sol ələ yetirmək lazımdır, bas ostinato səslənir (Lya), buna baxmayaraq bəstəkar

burada ən sadə harmoniyalardan istifadə edir: Re-Fa-Lya, Lya-Do-Mi, Do-Mi-Sol və sonra yenidən Re-Fa-Lya səslənir.

Hekayənin davamına diqqət yetirək, 27-ci xanədən Lya səsi əsaslanan Ritardando başlayır. Burada mürəkkəblik odur ki, birinci akkorddan axırıncıya qədər bütün xəttin çəkilməsi özünü pianissimoda göstərir, hər şey vahid, bütöv olub harmoniya nümayiş etdirir. Rauf Haciyevin unikallığı ondan ibarətdir ki, o, forma verməyi bacarıb və çaşqınlıq yaratmayıb. Diqqət etsəniz akkordları yox, dinamik çalarları dəyişdirir. Bu əsərin əsas çətinliyidir, onu idarə edə bilmək üçün uzun müddət eşitmə aspektlərinin üzərində işləmək lazımdır. Bəstəkar səsi daim incələşdirir. Bu parçanın mürəkkəbliyi də bundadır.

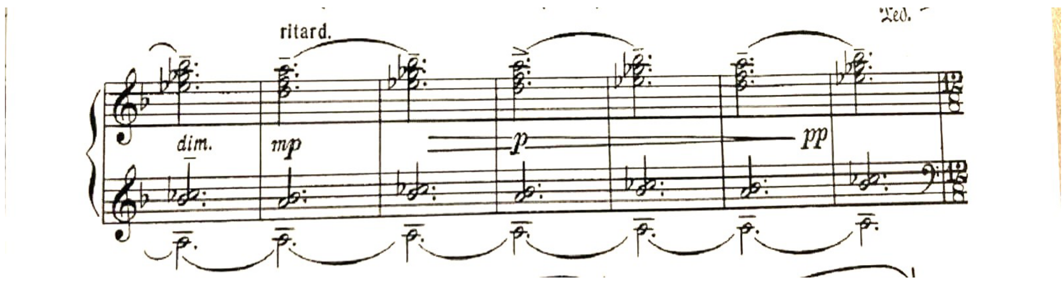

Nº3. Mahnı. Pianoçular üçün burada (texniki baxımdan) heç bir çətinlik yoxdur. Əsas odur ki, bütün notları çala bilək ki, akkordlar səslənsin (dörd səsli akkordlar). Bu nömrədə əsas məsələ musiqi səsinə aiddir ki, kobudluq, qarışıqlıq olmasın. İfaçılar çox vaxt təkcə romantikada deyil, həm də klassik sonata ifa edəndə də qarışıq ifa edirlər, burada biz həmişə xatırlamalıyıq ki, biz Əlcəzair musiqisi ilə məşğul oluruq, onun mənşəyi, mədəniyyətini nəzərə almalıyıq. Bəstəkar burada iddiasızlıqdan, səs və faktura sadəliyindən istifadə edib. Sonra mövzunun sonunda bir kəsişmiş akkordlar yaranır (ikinci sətir), biz burada mövzunu itirməməliyik. Mövzu bütün əsər boyu səslənir.
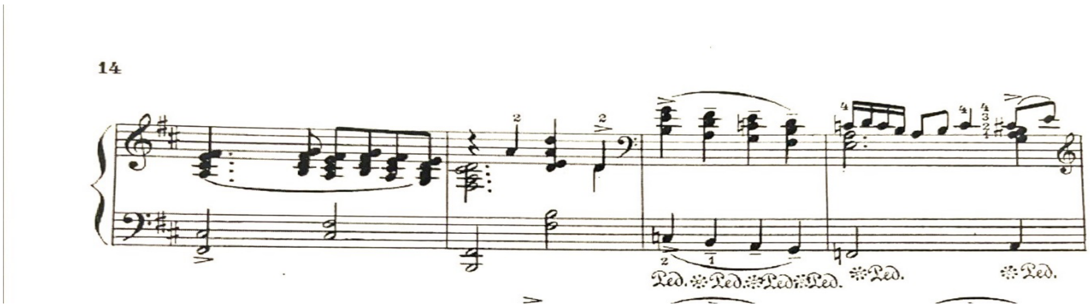
Nº4. Rəqs. Bu janr əsəridir. Sağ əldə olan sətirlərə diqqət edək, xarakteri sol əl tərəfdən yaradılır. Fa-Do-Fa-Do. Xüsusilə qısa liqalara diqqət verilməlidir ki, bu da bizə mənalı vurğuları düzgün yerləşdirməyə imkan verir. Baxmayaraq ki, say 2/4 gedir, bəstəkar onun sayın 6/8-ə çatırmış kimi parçalayır, bu əsərə rəqs xüsusiyyəti bəxş edərək, onu qeyri-adi edir.
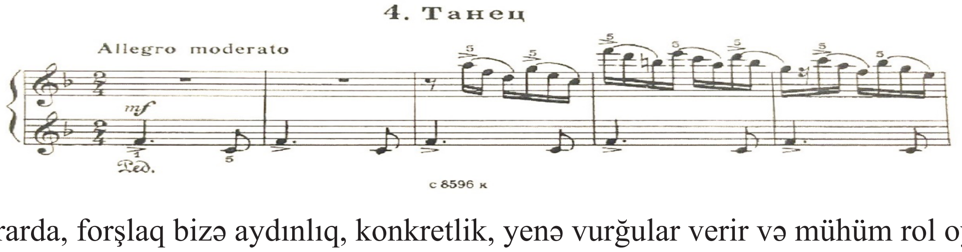
İkinci təkrarda, forşlaq bizə aydınlıq, konkretlik, yenə vurğular verir və mühüm rol oynayır. Burada narahatçılıqlar yarana bilər, barmaqların işarəsinə fikir verməк lazımdır (aplikaturaya).
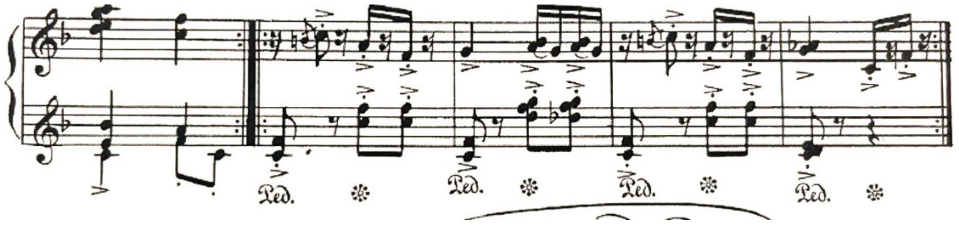
Nəticə

Beləliklə, R.Hacıyevin "Uşaq pyesləri" silsiləsi fakturanın sadəliyi, həmçinin,

melodiyaların zənginliyi ilə çox maraq yaradır. Bu silsilə bizi Əlcəzairin gözəl me-lodiyaları ilə tanış edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Мирзоева,Э. Рауф Гаджиев: Очерк жизни и творчества./ Э.Мирзоева. – Москва: Сов. композиторов. – 1988. – 111 с.
2. Мирзоева, Э. Рауф Гаджиев / Э.Мирзоева. – Москва: Советский композитор. – 1983. – 130 с
3. Таги-заде, А. Рауф Гаджиев / А.Таги-заде. – Баку:Азернешр, – 1965.– 60 с.

Bakı Xoreoqrafiya Akademiyasının II kurs magistr tələbəsi
Elmi rəhbər: sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Yeganə Tapdıqova

Esmıra Heydarova Mehmanovna

RAUF HAJIYEV'S METHODOLOGY OF APPLICATION OF «CHILDREN'S PLAYS» SERIES FOR PIANO IN TEACHING

The presented article talks about the significance of the piano cycle "Children's Pieces" by Rauf Hajiyev in his work and the features of the genre of plays. The article analyzes in detail the piano works of R. Hajiyev. The technical and melodic elements required by a pianist are also shown.

Keywords: *composer, piano, texture, league, staccato, tempo, children's plays, ostinato, reprise*

Эсмира Гейдарова Мехмановна

МЕТОДИКА ПРИМЕНЕНИЯ СЕРИИ «ДЕТСКИЕ ИГРЫ» ДЛЯ ФОРТЕПИАНО В ОБУЧЕНИИ РАУФА ГАДЖИЕВА

В представленной статье говорится о значении фортепианного цикла «Детские пьесы» Рауфа Гаджиева в его творчестве и особенностях жанра пьес. В статье подробно анализируются фортепианные произведения Р.Гаджиева. Также показаны технические и мелодические элементы, необходимые пианисту.

Ключевые слова: *композитор, фортепиано, фактура, лига, стаккато, темп, детские пьесы, остинато, реприза*

Sənətşünaslq elmləri doktoru İnara Məhərrəmova tərəfindən təqdim edilmişdir

İlk daxilolma tarixi: 07.04.2024
Son daxilolma tarixi:20.05.2024